

VLIV DEMOGRAFICKÝCH FAKTORŮ NA POSTOJE K INSTITUCIONÁLNÍ DŮVĚŘE

ÚVOD A TEORETICKÉ UKOTVENÍ

Důvěra v instituce, jako jsou vláda, soudy, média, parlament nebo policie, představuje jeden ze základních stavebních kamenů demokracie a legitimního fungování státu. Vysoká míra institucionální důvěry je spojena s vyšší mírou občanské participace, dodržováním zákonů a efektivnějším uplatňováním veřejných politik (*Levi & Stoker, 2000; Zmerli & Newton, 2008*). Naopak nízká důvěra může vést k oslabování občanské společnosti, nárůstu politického populismu či celkové společenské polarizaci (*Mishler & Rose, 2001*).

Důvěra v instituce je ovlivňována celou řadou faktorů, mezi nimiž hrají významnou roli i demografické charakteristiky – například věk, pohlaví, vzdělání nebo subjektivní ekonomická situace. Tyto proměnné mohou ovlivňovat, jak jednotlivci vnímají důvěryhodnost institucí, ať už na základě osobní zkušenosti, nebo kulturního a sociálního kontextu.

Například ženy mohou mít odlišné zkušenosti s institucionální mocí než muži, což se může promítat do míry jejich důvěry. Starší respondenti bývají častěji spojováni s vyšší mírou důvěry díky delší socializaci a pevnějším postojům k institucím. Vzdělání pak může přispívat ke schopnosti kriticky pracovat s informacemi, lépe porozumět fungování institucí a odlišovat důvěryhodné zdroje od manipulativních.

Cílem této analýzy je zkoumat, do jaké míry demografické faktory ovlivňují míru důvěry občanů v klíčové společenské instituce. Analýza vychází z dat mezinárodního šetření CRONOS2 Wave 4 a využívá MANOVU, která umožňuje testovat vliv více nezávislých proměnných na soubor závislých proměnných současně.

METODOLOGIE

Data obsahují 6032 záznamů, kde každý řádek reprezentuje jednoho respondenta z výzkumného šetření CRONOS2 Wave 4 (ESS ERIC, 2023). Každý respondent poskytl informace o svých demografických charakteristikách a postojích k důvěře v instituce. Pohlaví (gndr) bylo kódováno jako 1 = muž a 2 = žena. Věk (agea) byl uváděn jako celkový počet let. Proměnná vzdělání (eiscod) odpovídá mezinárodní klasifikaci vzdělání (ISCED), kde 1 = žádné vzdělání, 2 = základní, 3–5 = středoškolské a 6–7 = vysokoškolské vzdělání. Subjektivní finanční situace domácnosti (hincfel) byla hodnocena na škále od 1 = velmi obtížně až po 4 = velmi snadno.

Postoje k institucím byly měřeny pomocí osmi položek (w4q1 až w4q8), které zachycují míru důvěry respondenta v konkrétní instituce: parlament, vládu, soudy, policii, Evropskou unii, OSN, média a politické strany. Odpovědi byly zaznamenávány na škále od 0 = žádná důvěra až po 10 = naprostá důvěra. Vyšší skóre tak značí vyšší míru důvěry respondenta vůči dané instituci.

ANALÝZA

- Závisle proměnné: důvěra v 8 institucí (w4q1 až w4q8)
- Nezávisle proměnné: pohlaví, věk, vzdělání, finanční situace

Níže uvedená tabulka shrnuje průměrné hodnoty důvěry v jednotlivé instituce napříč celým výběrovým souborem.

Tabulka 1: Průměrná míra důvěry v jednotlivé instituce (deskriptivní statistiky)

Instituce	Průměrná důvěra (0–10)	Směrodatná odchylka
Policie	6,34	2,72
Soudy	5,76	2,67
OSN	5,62	2,95
EU	5,14	3,06
Parlament	4,85	2,92
Média	4,61	2,83
Vláda	4,27	2,94
Politické strany	3,91	2,81

Nejvyšší míra důvěry byla deklarována vůči policii, soudům a OSN. Naopak nejnižší důvěru respondenti vyjadřovali vůči politickým stranám a vládě. Tyto rozdíly mohou odrážet celkovou společenskou náladu, ale také míru kontaktu občanů s danými institucemi.

Pomocí multivariační analýzy rozptylu (MANOVA) byl testován vliv demografických proměnných – pohlaví, věku, vzdělání a subjektivního hodnocení finanční situace – na míru důvěry v osm společenských institucí. Wilksova lambda sloužila jako primární testový ukazatel.

Tabulka 2: Multivariační analýza

Faktor	Wilksova λ	F-hodnota	df1	df2	p-hodnota
Pohlaví	0,984	11,457	8	5980	< .001
Věk	0,949	40,594	8	5980	< .001
Vzdělání	0,970	6,287	32	47820	< .001
Finanční situace	0,970	6,217	24	41820	< .001

Všechny čtyři faktory mají na kombinovaný profil důvěry statisticky významný vliv. Nejsilnější efekt vykazuje proměnná věk, což může souviset s rozdílnou mírou institucionální a politické socializace mezi mladšími a staršími respondenty.

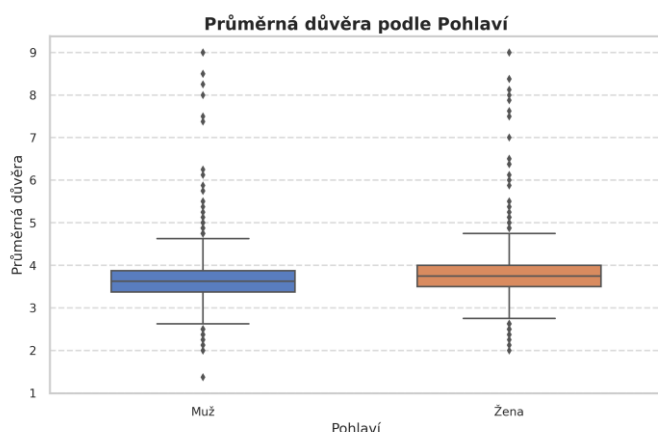
Tabulka 3: Univariační analýza (ANOVA)

Instituce	Faktor	F-hodnota	df1	df2	p-hodnota
Parlament	pohlaví	8,42	1	5987	< .01
	věk	32,58	1	5987	< .001
Soudy	vzdělání	5,13	4	5987	< .001
EU	pohlaví	11,72	1	5987	< .001
Média	fin. Sit.	9,84	3	5987	< .001

Z výsledků plyne, že postoje k institucím nejsou v populaci rozloženy rovnoměrně. Liší se podle věku, vzdělání, pohlaví i subjektivního hodnocení ekonomické situace. V některých případech (např. EU, média) se projevuje i kombinovaný vliv několika proměnných. Data potvrzují hypotézu, že institucionální důvěra není univerzální, ale je výrazně závislá na osobnostním a sociálním kontextu respondenta.

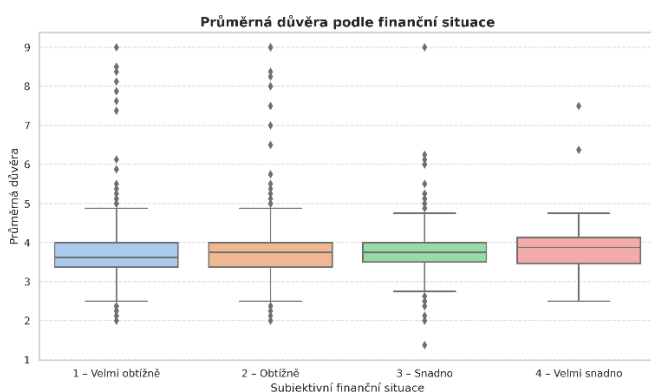
VIZUALIZACE ROZDÍLŮ V DŮVĚŘE PODLE DEMOGRAFICKÝCH ROZDÍLŮ

Graf 1: Průměrná důvěra podle pohlaví

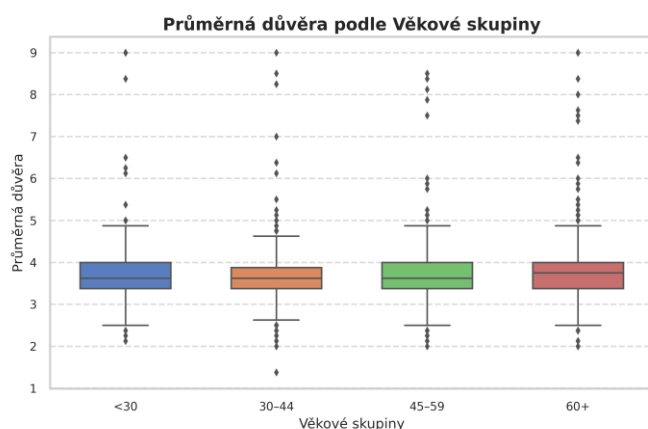
Boxplot ukazuje rozdíly v průměrné důvěře mezi muži a ženami. Z grafu je patrné, že ženy vykazují mírně vyšší medián důvěry než muži. Rozptyl hodnot je větší u mužů, kde se vyskytují i více odlehlých hodnot. Rozdíl mezi skupinami je však spíše mírný.

Graf 2: Průměrná důvěra podle finanční situace

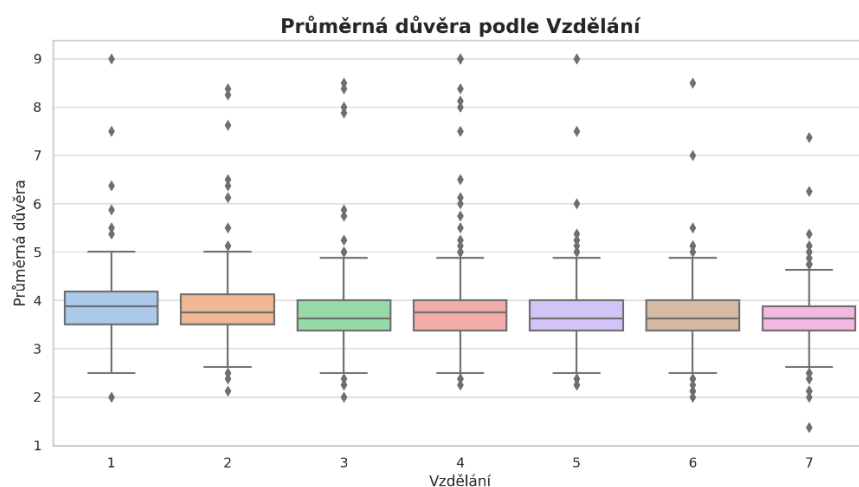
Boxplot ukazuje rozdíly v průměrné důvěře mezi skupinami podle subjektivního hodnocení finanční situace. Respondenti, kteří uvádějí, že s příjmem vycházejí velmi snadno, vykazují nejvyšší medián důvěry. Naopak nejnižší důvěru vyjadřují ti, kteří s financemi vycházejí velmi obtížně. S rostoucí finanční pohodou roste i důvěra v instituce.

Graf 3: Průměrná důvěra podle věkových skupin

Boxplot znázorňuje rozložení průměrné důvěry napříč čtyřmi věkovými kategoriemi. Nejvyšší medián důvěry byl zaznamenán u nejmladší skupiny do 30 let. S rostoucím věkem důvěra klesá a ve skupině 60+ se vyskytuje největší rozptyl hodnot.

Graf 4: Průměrná důvěra podle vzdělání

Boxplot průměrné důvěry podle vzdělání ukazuje srovnání mediánu a rozptylu průměrné důvěry napříč různými úrovněmi vzdělání (kódováno dle proměnné *eiscod*, 1–7). Z grafu je patrné, že se mediány hodnot mezi jednotlivými kategoriemi liší pouze mírně – většinou se pohybují mezi 3,5 a 4 body. Vyšší rozptyl je vidět u nižších úrovní vzdělání (např. 1–3), což může naznačovat větší variabilitu postojů v této skupině. Z hlediska rozložení nelze z boxplotu vyčíst výrazný trend ve smyslu „čím vyšší vzdělání, tím vyšší/nížší důvěra“.

ZÁVĚR

Analýza potvrdila, že demografické proměnné mají statisticky významný vliv na postoje k institucím. Pomocí MANOVY a následných univariačních testů bylo prokázáno, že pohlaví, věk, vzdělání a subjektivní finanční situace ovlivňují úroveň důvěry v instituce, ačkoli míra těchto rozdílů je v některých případech spíše mírná. Ženy vykazují mírně vyšší důvěru než muži, stejně jako mladší osoby ve srovnání se staršími. Dále se ukázalo, že osoby s lepší finanční situací a vyšším vzděláním důvěřují institucím o něco více. Boxploty poskytly vizuální podporu těmto výsledkům a potvrdily konzistenci statistických závěrů. Výsledky ukazují, že důvěra v instituce není v populaci rozložena rovnoměrně, ale souvisí s osobními a sociálními charakteristikami.

ZDROJE

- Levi, M., & Stoker, L. (2000). Political trust and trustworthiness. Annual Review of Political Science. <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev.polisci.3.1.475>
- Zmerli, S., & Newton, K. (2008). Social trust and attitudes toward democracy. Public Opinion Quarterly. <https://academic.oup.com/pog/article-abstract/72/4/589/1870145?redirectedFrom=fulltext>
- Čermák, D. (2013). Důvěra v politické instituce České republiky [Dizertační práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta]. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/56900>
- Mishler, W., & Rose, R. (2001). What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-communist societies. Comparative Political Studies. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010414001034001002>
- Straková, J., & Veselý, A. (2013). Předpoklady úspěchu v práci a v životě: Výsledky mezinárodního výzkumu dospělých OECD PIAAC. Dům zahraniční spolupráce. https://piaac.cz/wp-content/uploads/predpoklady_uspechu_vysledky_piaac_2013.pdf
- Duzbaba, M. (2006). Důvěra ve stát a státní instituce [Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta]. <https://is.muni.cz/th/do2g7/diplomka.pdf>